

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

DĖL ATSIŠAKYMO NAGRINĖTI PAREIŠKĖJO VILNIAUS APYGARDOS ADMINISTRACINIO TEISMO PRAŠYMĄ IŠTIRTI LIETUVOS RESPUBLIKOS LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO 24 STRAIPSNIO 4 DALIES ATITIKTĮ LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2019 m. liepos 2 d. Nr. KT19-S10/2019

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

Konstitucinio Teismo tvarkomajame posėdyje apsvaustė pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-11/2019.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

1. Konstituciniame Teisme gautas pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymas „ištirti, ar Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo (2016 m. birželio 28 d. įstatymo redakcija, galiojanti nuo 2017 m. sausio 1 d.) 24 straipsnio 4 dalis (2017 m. kovo 30 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad apdraustasis asmuo, kuriam yra paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, ir jų dydis mažesnis už vaiko priežiūros išmoką (bendrą šių išmokų sumą), jam mokamas vaiko priežiūros išmokos (bendros šių išmokų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas; jeigu šių pajamų ir (ar) išmokų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoką arba jai lygus, vaiko priežiūros išmoka

nemokama, neprieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 1 ir 2 dalims, 39 straipsnio 1 daliai ir Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai“.

2. Pareiškėjas į Konstitucinį Teismą dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai kreipėsi sustabdęs administracinės bylos nagrinėjimą. Joje sprendžiamas ginčas kilo dėl nuo 2018 m. gegužės 23 d. iki 2020 m. gegužės 23 d. tėvui paskirtos vaiko priežiūros išmokos permokos gražinimo, kai vaiko priežiūros atostogų metu (pirmaisiais vaiko auginimo metais) jis gavo draudžiamųjų pajamų, t. y. darbo užmokestį, didesnę už paskirtą vaiko priežiūros išmoką.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

3. Prašymo rezoliucinėje dalyje yra nurodyta 24 straipsnio 4 dalis (2017 m. kovo 30 d. redakcija), tačiau iš prašymo matyti, kad pareiškėjas Vilniaus apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalims, 39 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai neprieštarauja Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalis (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija, įsigaliojusi 2018 m. sausio 1 d.) tiek, kiek joje nustatyta, kad jeigu apdraustasis asmuo, kuriam yra paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios pagal šį įstatymą nėra draudžiamosios pajamos, ir jų dydis mažesnis už vaiko priežiūros išmoką (bendrą šių išmokų sumą), jam mokamas vaiko priežiūros išmokos (bendros šių išmokų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas, o jeigu šių pajamų ir (ar) išmokų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoką arba jai lygus, vaiko priežiūros išmoka nemokama.

4. Pareiškėjas savo abejonės dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalims, 39 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai grindžia šiais teiginiais.

4.1. Motinystės (tėvystės) socialinis draudimas pagal pagrindinę jo paskirtį ir funkciją įstatymų nustatytais atvejais kompensuoja šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros prarastas pajamas ar jų dalį.

4.2. Pagal ginčijamą teisinį reguliavimą apdraustieji asmenys (tėvai), kuriems suteiktos vaiko priežiūros atostogos ir paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) gali dirbti (turėti pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar vykdyti darbinę veiklą, iš kurios gaunama pajamų), bet tik antraisiais vaiko priežiūros metais išmoka mokama nepaisant gaunamų pajamų, o įsidarbinus vaiko priežiūros atostogų metu iki vaikui sueis vieni metai ir gavus darbo užmokestį, kuris yra didesnis už paskirtą vaiko priežiūros

išmoka, netenka teisės į šią išmoka (jos dalį), iš valstybės biudžeto skirtą dėl motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros prarastoms draudžiamosioms pajamoms (jų daliai) kompensuoti, nepaisant to, kad paskirta vaiko priežiūros išmoka gali būti gerokai mažesnė nei iki jos paskyrimo gautos draudžiamosios pajamos (t. y. nepakankama šeimai išlaikyti), taip pat nepaisant papildomai gaunamų pajamų dydžio (net jeigu jos viršija pagal jo turėtas draudžiamąsias pajamas apskaičiuotą kompensuojamąjį uždarbį), nors pagal visus kitus nustatytus kriterijus tokia teise galėtų pasinaudoti.

Taigi ginčijamas teisinis reguliavimas yra nepalankus asmenims, siekiantiems vaiko priežiūros atostogų laikotarpiu (iki vaikui sueis vieni metai) gauti papildomų pajamų iš darbinės veiklos, todėl galimai nesuderinamas su tėvystės ir vaikystės apsaugos imperatyvais, valstybės pareiga užtikrinti lanksčias darbo formas, kuriomis būtų sudarytos palankios sąlygos tėvams derinti vaikų auginimą ir auklėjimą namuose su darbine (profesine) veikla, tėvų pareiga išlaikyti savo vaikus, asmens teise laisvai pasirinkti darbą ir turėti teisingą socialinę apsaugą nedarbo atveju.

5. Ginčijamoje Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio „Vaiko priežiūros išmokos dydis“ 4 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) *inter alia* nustatyta:

„Jeigu apdraustasis asmuo, kuriam yra paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios pagal šį įstatymą nėra draudžiamosios pajamos <...>, jam mokamas vaiko priežiūros išmokos (bendros šių išmokų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas Ligos ir motinystės socialinio draudimo išmokų nuostatuose nustatyta tvarka. Jeigu šių pajamų ir (ar) išmokų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoka arba jai lygus, vaiko priežiūros išmoka nemokama <...>. Antraisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis 2 metai) vaiko priežiūros išmoka mokama nepriklausomai nuo tuo metu gautų pajamų ir (ar) išmokų <...>“

6. Pažymėtina, kad Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje (2007 m. gruodžio 4 d. redakcija, įsigaliojusi 2008 m. sausio 1 d.) buvo nustatyta: „Jeigu apdraustasis, kuris buvo ar yra išleistas vaiko priežiūros atostogų, turi draudžiamųjų pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą, jam mokamas šios pašalpos ir jo atitinkamą mėnesį turėtų draudžiamųjų pajamų skirtumas <...>“ Nors ši dalis vėliau buvo pakeista ir papildyta, *inter alia* Seimo 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. priimtais įstatymais, įskaitant papildymą, kad minėta nuostata taikoma tik tol, kol vaikui sueis vieni metai, šioje dalyje nustatytas teisinis reguliavimas pareiškėjo ginčijamu aspektu nepakito, t. y. pagal jį apdraustajam vaiko priežiūros atostogų metu turint pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą, mokamas dėl šių atostogų prarastų pajamų ar jų dalies kompensuojamos sumos ir šių atostogų metu gautų pajamų skirtumas.

Taigi Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas pareiškėjo ginčijamu aspektu yra tapatus įtvirtintajam *inter alia* Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje (2007 m. gruodžio 4 d., 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. redakcijos), t. y. pagal jį apdraustajam vaiko priežiūros atostogų metu pirmaisiais vaiko auginimo metais turint pajamų, kurių dydis mažesnis už vaiko priežiūros išmoką (anksčiau – motinystės (tėvystės) pašalpą), mokamas šios išmokos ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų skirtumas, o jeigu šių pajamų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoką arba jai lygus, ši išmoka nemokama.

7. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas konstitucinės justicijos byloje, kurioje priimtas 2012 m. vasario 27 d. nutarimas, be kita ko, tyrė Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje (2007 m. gruodžio 4 d., 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. redakcijos) įtvirtinto teisinio reguliavimo, kuriam, kaip minėta, pareiškėjo ginčijamu aspektu yra tapatus ir įtvirtintasis šio įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija), atitiktį Konstitucijai.

7.1. Paminėtina, jog Konstitucinis Teismas 2012 m. vasario 27 d. nutarime pažymėjo, kad:

- pagal Konstitucijos 38 straipsnio 2, 6 dalis būtent tėvai yra atsakingi už savo vaikų auginimą ir auklėjimą, jų išlaikymą iki pilnametystės, o valstybės pareiga – pagal išgales teikti paramą šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose;

- įstatymų leidėjas gali pasirinkti įvairias Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos valstybės globos ir paramos šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose, garantijos įgyvendinimo formas; įstatymais reguliuojant paramos šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose, santykius būtina paisyti visuomenės ir valstybės išgalių, šioje srityje įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją;

- pasirinkęs tokią Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje garantuojamos valstybės globos ir paramos formą kaip vaikams auginti ir auklėti namuose skirtos atostogos, įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į jų paskirtį sudaryti tėvams sąlygas tam tikrą laiką patiems auginti ir auklėti vaikus namuose neužsiimant darbine (profesine) veikla, taip pat į šių atostogų metu teiktinos finansinės paramos paskirtį – pagal valstybės galimybes kompensuoti visas prarastas pajamas ar jų dalį, gali nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį ši parama būtų teikiama atsižvelgiant į kitas šiomis atostogomis besinaudojančių asmenų pajamas, gaunamas už jų metu atliktą darbą.

7.2. Konstitucinis Teismas 2012 m. vasario 27 d. nutarime pripažino *inter alia*, kad Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalis (atitinkamai 2007 m. gruodžio 4 d., 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. redakcijos) tiek, kiek joje nenustatyta, kad jeigu apdraustasis, kuris buvo ar yra išleistas vaiko priežiūros atostogų (kol vaikui sueis vieni metai), turi

iš jų metu vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios pagal Lietuvos Respublikos įstatymus nėra draudžiamosios pajamos ir jų dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą (bendrą šių pašalpų sumą), jam mokamas šios pašalpos (bendros šių pašalpų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų darbinės veiklos pajamų skirtumas, prieštaravo (prieštarauja) Konstitucijos 29 straipsniui, 39 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat tiek, kiek joje nenustatyta, kad mokant motinystės (tėvystės) pašalpą į draudžiamąsias pajamas neįtraukiamos visos darbinės veiklos pajamos, gautos vaiko priežiūros atostogų metu iš ne per jas vykdytos darbinės veiklos, prieštaravo (prieštarauja) Konstitucijos 39 straipsnio 1 daliai (rezoliucinės dalies 5–8 punktai).

Taigi Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje (atitinkamai 2007 m. gruodžio 4 d., 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. redakcijos) įtvirtintas teisinis reguliavimas pripažintas prieštaravusiu Konstitucijai ne dėl to, kad apdraustajam vaiko priežiūros atostogų metu turint draudžiamųjų pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą (bendrą šių pašalpų sumą), mokamas šios pašalpos (bendros šių pašalpų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų draudžiamųjų pajamų skirtumas, bet dėl to, kad nustatant mokamos motinystės (tėvystės) pašalpos dydį nebuvo atsižvelgiama į visas vaiko priežiūros atostogų metu iš darbinės veiklos gautas pajamas. Vadinasi, Konstitucinis Teismas konstitucinės justicijos byloje, kurioje priimtas 2012 m. vasario 27 d. nutarimas, tyrė teisinio reguliavimo, pagal kurį apdraustajam vaiko priežiūros atostogų metu turint draudžiamųjų pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą (bendrą šių pašalpų sumą), mokamas šios pašalpos (bendros šių pašalpų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų draudžiamųjų pajamų skirtumas, atitiktį Konstitucijai ir pareiškėjo ginčijamu aspektu nepripažino jo prieštaravusiu Konstitucijai.

7.3. Konstitucinis Teismas 2012 m. vasario 27 d. nutarime konstatavo, jog nėra pagrindo teigti, kad tokiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį vaiko priežiūros atostogų išleistam apdraustajam, atitinkamą mėnesį turinčiam draudžiamųjų pajamų, kurių dydis mažesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą, mokamas šios pašalpos ir tokių pajamų skirtumas, o jeigu apdraustojo tokių pajamų dydis didesnis už motinystės (tėvystės) pašalpą arba jai lygus, jam ši pašalpa nemokama, paneigiama Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta valstybės globos ir paramos šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose, garantija.

Pažymėtina, jog minėtame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota ir tai, kad tokios įstatymų leidėjo pasirinktos garantuojamos valstybės globos ir paramos formos kaip vaikams auginti ir auklėti namuose skirtos atostogos paskirtis – sudaryti tėvams sąlygas tam tikrą laiką patiems auginti ir auklėti vaikus namuose neužsiimant darbine (profesine) veikla.

8. Taigi konstatuotina, kad pareiškėjas prašo ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja tokio turinio teisinis reguliavimas, kurio atitiktis Konstitucijai yra įvertinta Konstitucinio Teismo 2012 m.

vasario 27 d. nutarime, t. y. Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalyje (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) įtvirtinto teisinio reguliavimo, kuris ginčijamu aspektu yra tapatus nustatytajam Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnio 4 dalyje (2007 m. gruodžio 4 d., 2008 m. birželio 17 d., 2010 m. gruodžio 22 d. redakcijos), atitiktis Konstitucijai Konstitucinio Teismo jau yra ištirta ir galioja tuo klausimu priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas.

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio (1996 m. liepos 11 d. redakcija) 1 dalies 3 punktą Konstitucinis Teismas savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą iširti teisės akto atitiktį Konstitucijai, jeigu prašyme nurodyto teisės akto atitiktis Konstitucijai jau buvo tirta Konstituciniame Teisme ir tebegalioja tuo klausimu priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas.

9. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad yra pagrindas atsisakyti nagrinėti pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą iširti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalies (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad jeigu apdraustasis asmuo, kuriam yra paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios pagal šį įstatymą nėra draudžiamosios pajamos, ir jų dydis mažesnis už vaiko priežiūros išmoką (bendrą šių išmokų sumą), jam mokamas vaiko priežiūros išmokos (bendros šių išmokų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas, o jeigu šių pajamų ir (ar) išmokų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoką arba jai lygus, vaiko priežiūros išmoka nemokama, atitiktį Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalims, 39 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnio 3, 4 dalimis, 25 straipsnio 2 dalimi, 28 straipsniu, 69 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 2 dalimi, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

Atsisakyti nagrinėti pareiškėjo Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą Nr. 1B-11/2019 iširti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 1, 2 dalims, 39 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai neprieštarauja Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 24 straipsnio 4 dalis (2017 m. gruodžio 5 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad jeigu apdraustasis asmuo, kuriam yra paskirta vaiko priežiūros išmoka, pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) turi pajamų, nuo kurių skaičiuojamos motinystės socialinio draudimo įmokos, ar iš pirmaisiais vaiko auginimo metais (iki vaikui sueis vieni metai) vykdytos darbinės veiklos gautų pajamų, kurios pagal šį įstatymą nėra draudžiamosios pajamos, ir jų dydis mažesnis už vaiko priežiūros išmoką (bendrą šių išmokų sumą), jam mokamas vaiko priežiūros

išmokos (bendros šių išmokų sumos) ir jo atitinkamą mėnesį turėtų pajamų ir (ar) išmokų skirtumas, o jeigu šių pajamų ir (ar) išmokų dydis yra didesnis už vaiko priežiūros išmoką arba jai lygus, vaiko priežiūros išmoka nemokama.

Šis Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Dainius Žalimas